

**ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
ЛАБОРАТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ ОБДАРОВАНОСТІ**

**ЦІННОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ І
АКСІОГЕНЕЗ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ХІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

29 жовтня 2020 року

Київ - 2020

УДК 159.943

Цінності освітнього простору і аксіогенез обдарованої особистості: тези доповідей XI наук.-практ. семінару., 29 жовтня 2020 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2020. 58 с.

У збірнику представлено тези виступів учасників традиційного науково-практичного семінару лабораторії психології обдарованості «Цінності освітнього простору і аксіогенез обдарованої особистості». Авторами намічено ряд евристичних підходів до вивчення особистості загалом і аксіогенезу обдарованої особистості зокрема. Збірник об'єднує наукові студії як відомих дослідників, так і студентів та аспірантів, які розпочинають свій науковий шлях.

Тексти тез представлені в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 12 від 29.10.2020 р.)

Комп'ютерний макет: М.М. Чекрижова

© Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2020

Зміст

Музика О.Л.	
Освітній простір і ціннісне самовизначення осіб із ознаками обдарованості.....	5-6
Антонов В.М.	
Обдарованість – природна домінанта особистості: кібернетично-математична психо-акме генетична технологія	7-8
Гнатюк О.В.	
Проблема мотивації до навчання обдарованих учнів початкової школи.....	9-10
Загурська Е.В.	
Роль інтуїції в процесі літературної творчості: погляди Д. М. Овсянико-Куликовського.....	11-12
Загурська І.С., Яценко А.А.	
Особливості розвитку креативності у молодшому шкільному віці.....	13-14
Зазимко О.В.	
Розвиток особистості юнацького віку на різних рівнях її самоцінності.....	15-16
Зарецька О.О.	
Дискурсивна практика як складова освітнього простору дорослої особистості.....	17-18
Ковальчук Ю.М.	
Імпліцитні особистісні цінності взаємозв'язку розвитку і саморозвитку обдарованості.....	19-20
Копилов С.О.	
Психологічні та логічні засади культууроорієнтованого ціннісного діалогу у загальноосвітній школі.....	21-22
Корольов Д.К.	
Діагностичні можливості опитувальника цінностей обдарованих студентів...23-24	
Кришмарел В.Ю.	
Ціннісно-смісловиттєвий вимір у навчанні філософії в школі: методологічні зауваги.....	25
Лавренко О.В.	
Моральнісний аспект економічного самовизначення обдарованої особистості підліткового віку.....	26-27
Литвиненко О.О.	
Об'єктивні та суб'єктивні критерії гармонійності особистісного становлення підлітків.....	28-29
Москаленко В.В.	
Соціалізація особистості у контексті ціннісно-нормативної системи.....	30-31
Музика О.О., Осадча А.О.	
Ціннісні виміри розвитку відповідальності молодших школярів в освітньому просторі.....	32-33
Нечаєва О.С.	
Створення умов психологічної підтримки молодших школярів з ознаками інтелектуальної обдарованості в освітньому просторі і сімейному оточенні...34-35	

О.О. Литвиненко
доцент кафедри практичної психології
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат психологічних наук
e-mail: o.lytvynenko@kubg.edu.ua

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ КРИТЕРІЇ ГАРМОНІЙНОСТІ ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ

Специфіка перебігу процесу становлення особистості підлітків можна охарактеризувати, аналізуючи три особистісні сфери: когнітивну, афективну та поведінкову. Різнострамований взаємозв'язок між окремими компонентами цих сфер обумовлює цілісність формування вікових новоутворень та системність становлення основних рис і проявів особистості. В межах кожної сфери можна виокремити складові, які характеризують гармонійне особистісне становлення. При цьому гармонійність процесу особистісного становлення ми вбачається: 1) відповідності віковим нормативам формування новоутворень; 2) суб'єктивному переживанні індивідом психоемоційного благополуччя; 3) готовності до наступного періоду вікового розвитку – юнацького віку.

Досягнення загальної гармонійності є можливим за рахунок гармонійного функціонування кожної з трьох особистісних сфер. Тому нами було виокремлено і описано критерії гармонійного становлення та функціонування кожної з особистісних сфер і представлено параметри, відповідно до яких можна зробити висновок про їх патологізацію.

Критерієм гармонійного становлення когнітивної сфери є відсутність виражених дисфункційних схем, переважно позитивне самоставлення та переважно позитивне ставлення до світу. Зазначимо, що нормальною вважається повна відсутність притаманних людині дисфункційних схем, або ж прояв не більш, ніж 3 схем [1]. Якщо ж підліток демонструє високий рівень прояву 4 і більше з 18 схем, можна говорити про порушення гармонійності його особистісного становлення та загальну патологізацію даного процесу. Позитивне ставлення до себе є результатом безумовної самооцінки та усвідомлення власної цінності. Втім, враховуючи нормативність достатньо різких коливань самооцінки в підлітковому віці, даний параметр варто вимірювати в контексті не абсолютних, а відносних величин. Саме тому тут використовується конструкт «переважно позитивне ставлення», який передбачає можливість прояву досить різноманітних аспектів самоставлення без порушення загального гармонійного перебігу особистісного становлення.

Відповідний підхід фіксується також і в контексті ставлення до світу. Таке ставлення формується, передусім, в контексті міжособистісної взаємодії. Оскільки одним з основних видів провідної діяльності на даному етапі є спілкування з однолітками, саме успішність, або неуспішність у цій сфері визначає параметри світосприйняття. Тут, як і у випадку з самоставленням, достатнім є переважання, а не абсолютна вираженість позитивного ставлення.

Гармонійне становлення афективної сфери особистості також реалізується за трьома параметрами. Першим параметром є відсутність тривожних і депресивних розладів. Такі розлади є одними з найбільш розповсюджених серед

порушень емоційної регуляції та за даними ВООЗ зустрічаються у більш, ніж 20% осіб [4]. При цьому вони суттєво знижують якість життя, негативно впливають не лише на психологічне благополуччя індивіда, але й на його фізіологічний стан та здатні порушити процес становлення особистості підлітків, сповільнюючи його та спричиняючи формування патологічних особистісних рис. Другий критерій, що входить до даної сфери, передбачає усвідомленням власних емоцій та вміння конструктивно їх виражати, тобто передбачає достатній рівень розвитку емоційного інтелекту. Таке уміння сприяє зниженню психоемоційної напруги, що є особливо значущим в період підлітковості, коли емоційна регуляція порушується внаслідок в тому числі й фізіологічних, гормональних змін. Третім критерієм гармонійної підліткової емоційності є переважання в індивіда позитивної емоційної модальності. Саме емоційна модальність забезпечує становлення притаманного особі загального емоційного фону, який є передумовою для формування низки особистісних рис і проявів.

Складовими гармонійного прояву поведінкової сфери є достатня кількість поведінкових активностей, можливість займатися ресурсними видами діяльності та можливість досягати успіху в певних видах діяльності. Поведінкові активності – це певні види діяльності індивіда, пов'язані з активацією, передусім, фізичної сфери. Заняття ними сприяє насиченню головного мозку киснем, синтезу низки гормонів, в тому числі й ендорфінів, що відповідають за підтримання позитивного психоемоційного стану [3]. Відповідно, депривація цих активностей не лише сповільнює фізичний розвиток організму, який є принципово важливим на етапі підлітковості, але й сприяє пригніченню емоційної сфери та появі депресивних проявів, котрі є передумовою формування патологічних рис особистості. Водночас, ресурсні види діяльності можуть бути пов'язані не лише з фізичною, але також і з інтелектуальною активацією. Такі види діяльності сприяють подоланню надмірної напруги та відновленню психоемоційного благополуччя, без якого гармонійне становлення особистості є неможливим [2]. Нарешті, можливість досягати успіху в певних видах діяльності, будучи однією з форм ресурсних активностей, дозволяє особі усвідомлювати власну цінність та впливає на формування ставлення до себе та до навколишнього світу.

Отже, очевидним є те, що кожна з трьох особистісних сфер не лише включає параметри, без реалізації яких гармонійне становлення особистості є неможливим, але й є тісно пов'язаною з двома іншими. Це дозволяє припустити, що у разі депривації однієї з цих сфер в період особистісного становлення, можливою є компенсація її функціонування за рахунок активації двох інших.

Список використаних джерел:

1. Арнц А. Схема-терапія: модель роботи з частками. Львів: Свічадо, 2014. 264 с.
2. Lam, D., Hayward, P. & Jones, S. (2010). Cognitive therapy for bipolar disorder: a therapist's guide to concepts, methods, and practice. Wiley-Blackwell, New Jersey.
3. Martell, C., Dimidjian, S. & Herman-Dunn, R. (2010). Behavioral activation for depression: a clinician's guide. The Guilford Press. New York.
4. World Health Organization (2016). Intervention Guide for mental, neurological and substance use disorders in non-specialized health settings.